

УДК 338.439.02:631.57

Стройко Т.В.

*доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародної економіки,
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*

Гордєєва Т.Ф.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної торгівлі,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

Євдоченко О.О.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної торгівлі,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

STRATEGIC DIRECTIONS OF FUNCTIONING OF FINANCIAL INSTRUMENTS OF REGIONAL POLICY OF EU

АНОТАЦІЯ

Досліджено основні принципи європейської політики регіонального розвитку. Визначено сутність регіональної політики ЄС. Систематизовано основні фінансові інструменти регіональної політики ЄС до 90-х років XX століття. Визначено основні напрями сучасної регіональної політики ЄС. Розглянуто функціональне призначення основних структурних фондів, їх роль в умовах реалізації сучасної стратегії розвитку ЄС «Європа 2020».

Ключові слова: регіональний розвиток, інструменти, механізми, європейська політика.

АННОТАЦИЯ

Исследованы основные принципы европейской политики регионального развития. Определена сущность региональной политики ЕС. Систематизированы основные финансовые инструменты региональной политики ЕС до 90-х годов XX века. Определены основные направления современной региональной политики ЕС. Рассмотрено функциональное назначение основных структурных фондов, их роль в условиях реализации современной стратегии развития ЕС «Европа 2020».

Ключевые слова: региональное развитие, инструменты, механизмы, европейская политика.

ANNOTATION

Basic principles of European policy of regional development are investigated. Essence of regional policy of EU is determined. Are systematized the basic financial instruments of regional policy of EU until the 90th of XX of century. Basic directions of modern regional policy of EU are determined. The functional meaning of basic structural funds is looked through, their role under the conditions of realization of EU development modern strategy «Europe 2020».

Key words: regional development, instruments, mechanisms, European policy.

Постановка проблеми. Вирівнювання розвитку регіонів є важливим аспектом європейської ринкової економіки і визначає політику Європейського Союзу у сфері регіонального розвитку. У Європейському Союзі питанням регіональної політики увага приділяється з 50-х років XX ст. Протягом тривалого проміжку часу країни ЄС орієнтувалися на цілі рівності у розробці регіональної політики, проте з середини 1970-х років поступово все більше уваги почали приділяти економічній ефективності. Регіональна політика почала орієнтуватися на економічне зростання через розвиток конкуренції і зменшення безробіття. Саме тому дослідження стратегічних напрямів функціонування фінансових інструментів регіональної політики ЄС є особливо актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням основ регіонального розвитку та формуванням методології регіональних досліджень займалися такі відомі зарубіжні та вітчизняні вчені М. Сторпер, Р. Уолкер [1], Г. Річардсон [2], Ф. Перру [3] Б. Буркинський [4], В. Геєць [5], Герасимчук З.В. [6], М. Долішній М.І. [7], Чужиков В.І. [8] та ін. Але регіональні дослідження характеризуються постійним динамізмом та структурними змінами, що робить їх особливо актуальними.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Оцінюючи дане питання доцільно звернути увагу на основні аспекти функціонування фінансових інструментів та механізмів регіональної політики ЄС в умовах реалізації стратегічної програми Європа 2020.

Метою статті стало є обґрунтування стратегічних напрямів функціонування фінансових інструментів регіональної політики ЄС.

Виклад основного матеріалу. Європейська політика регіонального розвитку базується на політичному принципі, згідно якого багатші країни і регіони мають забезпечувати солідарність з біднішими країнами і регіонами, а також на економічному принципі, згідно якого нижчі обсяги виробництва в бідних країнах-учасниках і регіонах, або країнах і регіонах з високими рівнями безробіття є втратою потенціалу та можливості для Європейського Союзу в цілому.

Принципи регіонального розвитку перевірялись та неодноразово удосконалювались протягом багатьох років, щоб можна було розробити різноманітні стратегії, спрямовані на розв'язання економічних і соціальних проблем, а також досягнення екологічних цілей. Успіх цієї політики базується на партнерствах в рамках ЄС, плануванні та належному управлінні. У разі застосування цих принципів управління програмами розвитку може здійснюватись децентралізовано.

Регіональна політика ЄС найкраще може бути означена як тематично впорядкована, визначена об'єднуючим (наднаціональним) осередком діяльності, що має на меті за допомогою комплексу правових та фінансових інструментів усунення диспропорцій в економічному і соціальному розвитку регіонів у ЄС, а також забезпечення збалансованого зростання всіх його територій зі збереженням внутрішньої господарської та соціальної єдності.

Основними інструментами регіональної політики в Європейському Союзі на наднаціональному рівні є структурні фонди. Вони відповідають за перерозподіл фінансових ресурсів за принципом: від «багатих» регіонів до «бідних». До 90-х років в ЄС фінансуванням регіонального

розвитку займалися декілька фондів:

- Європейський фонд регіонального розвитку (European Regional Development Fund – ERDF) – створений у 1975 році. Головним завданням ERDF є зменшення диспропорцій у розвитку різних регіонів країн ЄС. В першу чергу націлений на підтримку і розвитку депресивних і периферійних регіонів;

- Європейський соціальний фонд (Європейський соціальний фонд – ESF) – створений у 1960 році для надання допомоги представникам певних районів, галузей і професій, які опинилися у тяжкому стані в результаті перебудови промисловості у ЄС. Ресурси фонду спрямовують на реалізацію програм із скорочення безробіття, подолання соціальної нерівності, гармонізації професійного і сімейного життя жінок;

- Європейський фонд орієнтації і гарантій в сфері сільського господарства (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund – EAGGF) – створений у липні 1964 року. Фінансує загальні та конкретні заходи сільськогосподарської політики ЄС.

На початку 90-х років Єврокомісія виступила з новими пропозиціями («Пакет Делора II») щодо створення Фонду згуртування (він передбачався Маастрихтським договором) і збільшення фінансування регіональної політики. Фонд згуртування (Cohesion Funds) був створений у 1993 році з метою співфінансування та реалізації окремих проектів в галузі захисту довкілля та розвитку транспорту у менш розвинутих країнах ЄС. У 1992 році Європейська рада розробила бюджет на 1994-1999 роки, в якому 153 млрд. ЕКЮ виділялося старим фондам регіональної політики, а 15 мільярдів – Фонду згуртування (Cohesion Funds). Крім того, у 1994 році з метою підвищення конкурентоспроможності рибальства у країнах-членах ЄС був створений Фінансовий інструмент підтримки рибальства (Financial Instrument for Fisheries Guidance – FIFG).

Фонд згуртування використовувався для країн, чий ВВП становив менше 90% від середнього показника по ЄС, за умови, що вони представляють програми економічного розвитку, які відповідають критеріям економічного і монетарного со-

юзу, викладеним у договорі про ЄС. Пріоритетні напрями регіональної політики залишилися незмінними, але в 1995 році до них додалася допомога регіонам з надзвичайно малою щільністю населення. Наприклад, по цьому напрямку Швеція і Фінляндія отримали 697 млн. ЕКЮ. Отже, протягом всієї історії існування ЄС переглядалися цілі та методи фінансової підтримки, трансформувалися пріоритети регіонального розвитку.

Сучасна регіональна політика ЄС має три основні напрями: 1) сприяння економічній конвергенції (зменшення різниці) менш розвинених регіонів (які розташовані, в основному, в нових країнах-членах) від більш розвинених. 2) реалізація заходів, спрямованих на покращення регіональної конкурентоспроможності і зайнятості. 3) сприяння співпраці між регіонами і країнами задля зменшення економічного значення національних кордонів.

З прийняттям стратегії «Європа 2020» над досягненням мети забезпечення економічного розвитку в усіх країнах ЄС продовжують використовуватися три основних фонди (Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF), Європейський соціальний фонд (ESF), Фонд згуртування (Cohesion Funds)) та додатково два секторальних (Європейський сільськогосподарський фонд для розвитку сільських районів (EAFRD), Європейський Морський фонд та фонд рибальства (EMFF)). Разом з тим, регіони можуть отримати допомогу від Фонду солідарності (EUSF), до якого країни можуть звернутися у разі великих стихійних лих.

Таким чином, розглядаючи більш детально функціональне призначення основних структурних фондів слід розуміти роль, яку вони відіграють в умовах реалізації сучасної стратегії розвитку ЄС «Європа 2020», а саме:

- Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF: European Regional Development Fund – € 201 млрд.) – націлений на регіональний розвиток, розвиток депресивних індустріальних чи сільських місцевостей, посилення конкурентоспроможності та сприяння співробітництву. Зосереджується, в основному, на ініціативах, пов'язаних з економіч-

ним зростанням, зайнятістю і конкурентоспроможністю, включаючи інвестиції в інфраструктуру. Відповідно до програми «Європа 2020» діяльність Європейського фонду регіонального розвитку має зосередитися на чотирьох пріоритетах:

- інновації та дослідження,
- розвиток цифрових технологій,
- підтримка малих і середніх підприємств,
- розвиток низьковуглецевої економіки.

Ресурси з цього фонду не обов'язково мають використовуватися тільки на ці чотири цілі. Але країни-реципієнти мають дотримуватися певних правил. Зокрема, в групі розвинених держав не менше 80% виділених коштів необхідно витратити на принаймні 2 зазначених пріоритети з 4-х, в перехідних регіонах – не менше 60%, а в малорозвинених – не менше 50%. Також встановлено мінімальний відсоток коштів, які потрібно вкласти в розвиток низьковуглецевої економіки.

- Європейський соціальний фонд (ESF: European Social Fund – € 74 млрд.) – спрямований на сприяння зайнятості, соціальної інтеграції та боротьбу з дискримінацією, інвестиції в людський капітал у сфері освіти і професійної підготовки. За допомогою Європейського соціального фонду ЄС сприятиме досягненню своїх цілей в сфері зайнятості та боротьби з бідністю. ESF може використовуватися в будь-якій країні ЄС залежно від її потреб.

- Фонд згуртування (Cohesion Fund – € 75 млрд.) – покриває потреби країн-нових членів ЄС, Греції та Португалії, а також опікується проблемами навколишнього середовища, зосереджується на транспортній та екологічній інфраструктурі, включаючи відновлювальні джерела енергії. Розвиток транс'європейських транспортних мереж та проектів екологічної спрямованості в галузі енергетики та транспорту – пріоритет Фонду згуртування.

Структурні фонди приймають до розгляду будь-які заявки, що відповідають їх вимогам, а також в обов'язковому порядку публікують списки бенефіціарів задля унеможливлення маніпуляцій з коштами фондів.

В цілому найменш розвинені країни отримують у 2014-2020 роках 185,37

млрд. євро, перехідні країни – 36,16 млрд., розвинені – 55,52 млрд. На додаток малонаселеним і віддаленим районам виділено 1,56 млрд, на міжрегіональний розвиток – 10,23 млрд. Усі суми виражені в поточних цінах і не враховують розподіл Фонду згуртування. Більше за інших із зазначених коштів отримає Польща (82,27 млрд євро), Італія (33,08 млрд.) та Іспанія (28,31 млрд. євро).

Згідно з бюджетом на 2014-2020 роки політика згуртування отримає 325 млрд. євро в цінах 2011 року (366,8 мільярда

євро в поточних цінах). Кошти будуть спрямовані на підвищення економічного зростання і створення нових робочих місць, боротьбу зі зміною клімату, енергетичною залежністю і соціальними проблемами. Інвестиції будуть спрямовані в усі регіони ЄС, але з урахуванням рівня їх розвитку. Архітектура політики згуртування згідно програми Європа 2020 представлена в табл. 1.

Проекти (особливо ті, які здатні забезпечувати певні надходження) все частіше фінансуються за рахунок комбінації

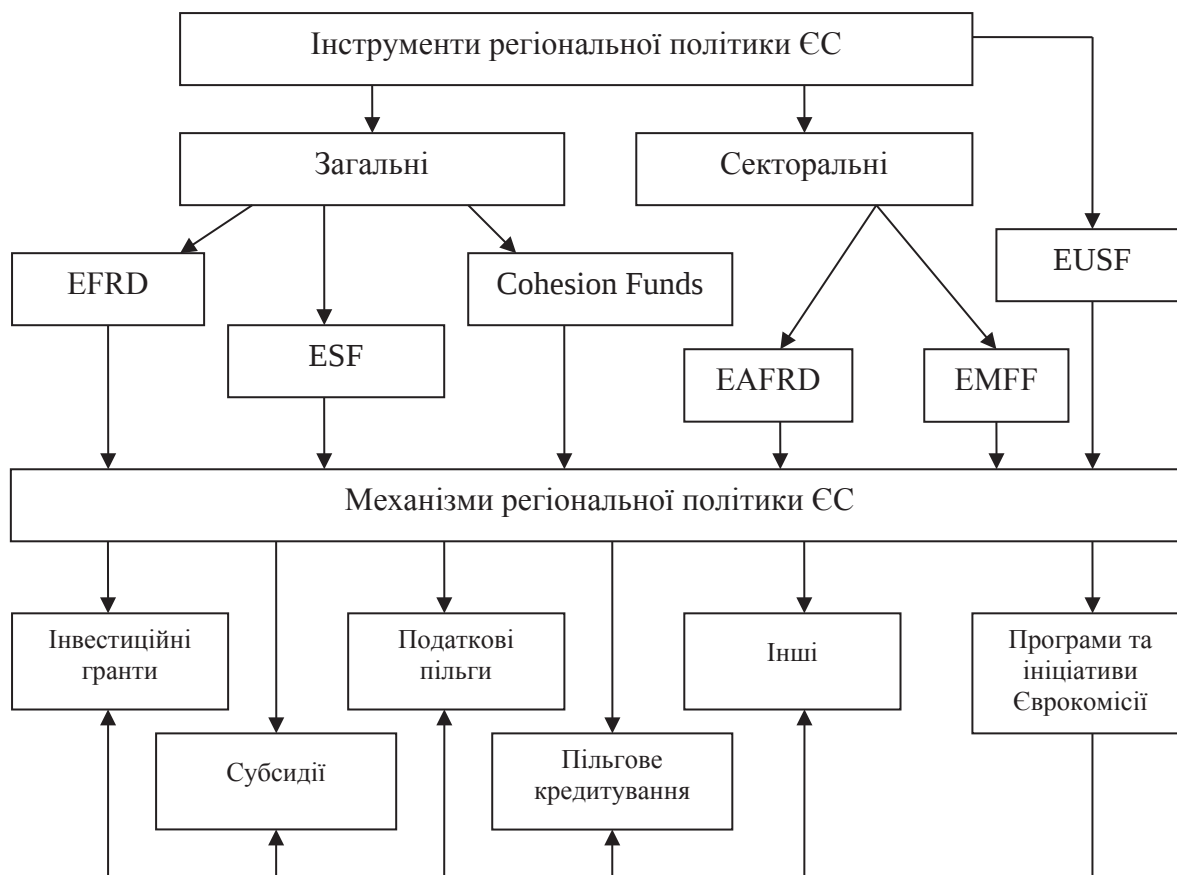

Рис. 1. Структура інструментів та механізмів регіональної політики ЄС

Таблиця 1

Архітектура політики згуртування

2014-2020 роки		
Мета	Категорія регіону	Фонди, з яких відбувається фінансування
Економічне зростання та створення нових робочих місць	Найменш розвинені (ВВП менше 75% середнього по союзу)	Фонд регіонального розвитку Соціальний фонд Фонд згуртування
	Перехідні (ВВП між 75% і 90% середнього по союзу)	
	Розвинені (ВВП понад 90% середнього по союзу)	Фонд регіонального розвитку, Соціальний фонд
Територіальне співробітництво		Фонд регіонального розвитку

грантів і позик або інших фінансових механізмів, зокрема участі у капіталі.

Структура інструментів та механізмів регіональної політики ЄС на період 2014-2020 зображена на рис. 1.

У період з 2014 – 2020 рр. ЄС планує інвестувати в цілому 351 млрд. € в регіони Європи з метою: сприяння розвитку малого та середнього бізнесу, підтримки досліджень та інновацій, інвестування в більш чисте навколишнє середовище, забезпечення збереження довкілля, поліпшення доступу до цифрових технологій, розробки нових продуктів і методів виробництва, забезпечення енергозберігаючих технологій та боротьби зі зміною клімату, підвищення освіти і кваліфікації, поліпшення транспортного сполучення з віддаленими регіонами.

На період 2014-2020 рр. Європейською комісією як продовження Програми CIP (Competitiveness and Innovation Framework Programme – «Конкурентоспроможність та інновації») розроблено Програму COSME (EU Programme for the Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises – Програма ЄС з конкурентоспроможності підприємств, в тому числі, малих і середніх), з плановим бюджетом € 2,3 млрд. Заплановані області діяльності: кращий доступ до фінансів для малих і середніх підприємств; доступ до ринків країн ЄС та зовнішніх ринків; підтримка підприємства; більш сприятливі умови для створення і розвитку бізнесу.

Крім того, на цей період Єврокомісія для розвитку сфери досліджень, розробок, інновацій запропонувала також програму HORIZON 2020 (ГОРИЗОНТ 2020), яка є Рамковою програмою досліджень та інновацій з найбільшим фінансуванням (на період 2014-2020 рр. 80 млрд. €), яке надається на додаток до приватних інвестицій, що залучатимуться також. Вона має сприяти більшій кількості проривів і відкриттів у науці, світовим інноваціям шляхом підтримання оригінальних ідей від лабораторій до ринку. Виконання

програми має на меті забезпечення глобальної конкурентоспроможності Європи.

Висновки. Регіональний розвиток в Європі отримує вигоди від широкого спектру різноманітних можливостей фінансування. Крім основних джерел фінансування, існують й інші засоби залучення капіталу. На відміну від періоду реалізації програми 2007-2013 років, у правилах щодо застосування фінансових механізмів та інструментів, прийнятих для програми 2014-2020, жорстко не визначено сектори, бенефіціарів, типи проектів і заходів, які мають бути підтримані. У рамках нової системи також містяться чіткі правила, які дозволяють краще поєднати фінансові механізми з іншими формами підтримки, зокрема, з грантами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Walker R. Capital and Industrial Location. In *Progressive Human Geography* / R. Walker, M. Storper. – NY, 1981. – P. 473-509.
2. Richardson H. *Regional Growth Theory* / H. Richardson. – London, 1973. – 495 p.
3. Перру Ф. Экономическая история: теория и перспективы / Ф. Перру. – ТЭСИС, Зима, 1993. Вып. 1. – Т. 1.
4. Буркинський Б.В. Інноваційна стратегія у соціально-економічному розвитку регіону / Б.В. Буркинський, Є.В. Лазарєва. – Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2007. – 140 с.
5. Геєць В. М. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи) / В. М. Геєць. – К.: Логос, 1999. – 500 с.
6. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: методологія формування, механізми реалізації: [монографія] / З. В. Герасимчук. – Луцьк: Надстр'я, 2001. – 528 с.
7. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ століть: нові пріоритети: [монографія] / М. І. Долішній. – К.: Наукова думка, 2006. – 512 с.
8. Чужиков В. І. Регіональний розвиток у європейському спільному економічному просторі (динамізація та структурні зміни): автореф. дис. доктора екон. наук: спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / В. І. Чужиков. – К., 2003. – 33 с.
9. U 2020 strategy and the 2014-2020 Programming period/ http://www.eetaa.gr/eu2020/europe2020/04_eurada_eu2020_strategy_and_the_new_programming_period.pdf